

Religieonderwijs voor iedereen

Visiepaper | Leiden University Centre for the Study of Religion

21 September 2015 | Tweede versie 30 November 2015

Religie is een buitengewoon belangrijk onderdeel van maatschappij en cultuur, in Nederland en wereldwijd. Daarom is goed religieonderwijs onontbeerlijk in het primair en voortgezet onderwijs. In dit paper presenteren we onze visie voor het Nederlandse religieonderwijs van de toekomst.

Het religieonderwijs van de toekomst

#1. Religieonderwijs *verplicht*.

Voor hun ontwikkeling tot bekwame medeburgers hebben kinderen inzicht in religie nodig. Alle partijen hebben er baat bij dat onderwijs in religie verplicht wordt op alle openbare en bijzondere scholen in het primair en voortgezet onderwijs.

#2. Religiekunde als *normaal vak*.

De school als instelling heeft twee doelen: leerlingen *op te leiden* = kennis en vaardigheden bij te brengen, en leerlingen *te vormen* = waarden en identiteit bij te brengen. Idealiter dragen alle schoolvakken bij aan beide doelen, opleiding *en* vorming. Op veel Nederlandse scholen ziet men echter godsdienst/levensbeschouwing (GL) als een overwegend vormend vak, terwijl andere vakken overwegend als opleidend worden beschouwd. Dat scheidt twee problemen: leerlingen krijgen onvoldoende neutrale kennis van religie, en bestuurders van veel openbare scholen denken geen behoefte te hebben aan religieonderwijs, omdat ze geen boodschap hebben aan puur *vormend* religieonderwijs.

Voorstel:

(i) Verander de naam van het vak in 'religiekunde'.

'Religie' heeft niet de confessionele bijklank van 'godsdienst' en niet de associatie met vorming en levenskunst van 'levensbeschouwing'; 'kunde' geeft aan dat het gaat om een kennisvak vergelijkbaar met natuurkunde, aardrijkskunde, enz.

(ii) Concentreer in de bovenbouw van het VO de lessen in HAVO-4 / VWO-5.

In het jaar waarin het vak wordt afgesloten kunnen leerlingen drie u/wk les krijgen; in de andere jaren valt het uit. Zo is er voldoende tijd voor diepgang.

(iii) Voer een centraal schriftelijk eindexamen in voor het vak.

Dit zal zijn prestige versterken onder leerlingen, docenten en bestuurders.

#3. Religiekunde als *kritisch vak*.

Een van de taken van onderwijs is om vooroordelen en misverstanden te bestrijden. Docenten religiekunde moeten kritisch durven zijn, en leerlingen, vooral in het VO, moeten kritisch leren denken – ook over religie. Goed religieonderwijs kan leerlingen in staat stellen om kritisch te kijken naar berichtgeving over religie, in de media en in hun eigen lesmateriaal, en docenten in staat stellen om onjuistheden in het publieke debat te identificeren en corrigeren. Die kritische opstelling van leerlingen en docenten blijft niet beperkt tot het discours over religie, maar kan zich ook uitstrekken tot religies ‘zelf’, bijvoorbeeld waar deze mensenrechten schenden. Leerlingen zijn er niet bij gebaat als docenten zwijgen over discutabele kanten van religie, stellen dat onderdrukking in de naam van religie niets te maken heeft met ‘echte’ religie, enzovoort – en docenten zijn er niet bij gebaat als leerlingen daarover zwijgen, omdat ze er niet van weten of omdat ze die dingen als taboe leren beschouwen.

#4. Religiekunde als *zelfstandig vak*.

Onderwijs over religie moet gestalte krijgen als een zelfstandig schoolvak. Een zelfstandig vak religiekunde heeft twee voordelen ten opzichte van de behandeling van religie als één van een aantal uiteenlopende thema’s in maatschappijleer of geschiedenis. Ten eerste kan religie / kunnen religies in religiekunde worden behandeld *als religie(s)* en niet alleen als oorza(a)k(en) van maatschappelijke problemen. In maatschappijleer zal islam bijvoorbeeld veelal worden besproken in verband met thema’s als integratie en terrorisme; in religiekunde kan (en moet) dit ook, maar zal er ook aandacht zijn voor de geleefde religie van moslims, vroeger en nu. Ten tweede nodigt religiekunde als zelfstandig vak uit tot een vergelijkend perspectief: naast specifieke religies (christendom, islam, jodendom, hindoeïsme, boeddhisme, oud-Griekse religie, New Age, enz.) kan het gaan over het algemene verschijnsel religie. Dat perspectief kan zich bovendien uitstrekken tot het quasireligieuze, zoals publieke rituelen: 4 mei en de MH-17-herdenking; moderne mythen: *Star Wars* en *In de ban van de ring*.

#5. Religiekunde als *religiewetenschappelijk vak*.

Idealiter wordt de kwaliteit van het primair en voortgezet onderwijs direct gevoed en gewaarborgd vanuit de universiteiten. Voor de meeste schoolvakken gaat dit vanzelf. Universitair geschoolde natuurkundigen en historici doceren in de bovenbouw van het VO, en ze leiden aan de HBO toekomstige docenten op voor de onderbouw van het VO en voor het PO. Opbouw van een dergelijke kennis- en opleidingsketen kan het religieonderwijs toekomstbestendig maken. Om docenten religiekunde te voorzien van brede kennis – van meerdere religies en van religie als zodanig – ligt het voor de hand de kennis- en opleidingsketen voor het schoolvak religiekunde te verankeren in de universitaire discipline religiewetenschap (in de zin van vergelijkende godsdienstwetenschap of *study of religion*).

Implicaties voor het onderwijsveld

#6. De religieopleidingen op universitair en subuniversitair niveau afgestemd op elkaar.

Het oprichten van een kennis- en opleidingsketen 'WO-HBO-VO/PO' voor het religieonderwijs betekent veranderingen in de opleidingen op alle betrokken niveaus:

- (i) **HBO.** De PABO-opleiding en de HBO-opleiding VO-docent religiekunde kunnen meer religiewetenschappelijk worden ingericht, met meer vergelijkende, theoretische en kritische elementen dan nu. Het zou goed zijn als docenten PO/VO niet alleen iets weten van het christendom en een klein aantal andere grote religies, maar ook kennis hebben van antieke godsdiensten, nieuwe religies en alternatieve spiritualiteit, en van de methodes en theorieën van de religiewetenschap. Dit kan het beste door docenten aan te stellen op HBO's die zelf een universitaire opleiding religiewetenschap hebben genoten.
- (ii) **WO.** De universitaire opleiding Religiewetenschap levert docenten voor HBO en VO. De universitaire BA-opleiding religiewetenschap doet er daarom goed aan niet (alleen) te weerspiegelen wat wetenschappelijk gezien de kern uitmaakt van de religiewetenschap, maar zich ook te richten op de noden en mogelijkheden van religiedocenten op PO-, VO-, en HBO-niveau. Concreet zou het RW-curriculum dus ook vakken over ethiek, godsdienstfilosofie en vakdidactiek kunnen bevatten (naast vakken over de wereldreligies en over methode en theorie) en extra ruimte geven voor de religies die lokaal op PO/VO-niveau het belangrijkste zijn: vooral het christendom en de islam. Universiteiten kunnen verder overwegen om gespecialiseerde MA-opleidingen (of *tracks*) op te zetten voor toekomstige docenten. Deze docenten-*tracks* kunnen studenten de inhoudelijke kennis en vaardigheden geven die ze nodig hebben voor de bovenbouw van het voortgezet onderwijs en ze optimaal voorbereiden op de educatieve master religiekunde.

#7. Religiewetenschappers stellen hun kennis ter beschikking voor religiedocenten en leerlingen.

Het is belangrijk dat religiewetenschappers op de universiteit en docenten religiekunde op HBO-, VO-, en PO-niveau met elkaar in gesprek blijven. In de eerste instantie kan het initiatief het beste uitgaan van religiewetenschappers op de universiteit. Concreet:

- (i) **Religiewetenschappers delen hun kennis actief met docenten religiekunde:** bijvoorbeeld door artikelen te schrijven in *Narhex* over religiewetenschappelijk onderzoek en hoe religiewetenschappelijke kennis kan worden ingezet in de les, en door docenten religiekunde uit te nodigen voor inspiratiedagen over nieuwe ontwikkelingen: inhoudelijk, didactisch en (onderwijs-)politiek.
- (ii) **Religiewetenschappers delen hun kennis actief met leerlingen.** Religiewetenschappers moeten in samenwerking met vakdidactici en docenten onderwijs-

materiaal ontwikkelen. Veel van het bestaande onderwijsmateriaal voor GL is geschreven door niet-wetenschappers, en gebaseerd op verouderde of versimpelde kennis.

Contactpersoon

Dr. Markus Altena Davidsen

UD Godsdienstsociologie

Leiden University Centre for the Study of Religion (LUCSoR)

Universiteit Leiden

E: m.davidsen@hum.leidenuniv.nl

T: +31 71 527 2582

P: Matthias de Vrieshof 1, kamer 0.04B, 2311 BZ Leiden